

Nr 674

Av herr Nordgren m. fl., om utredning angående små och medelstora företags kreditförsörjning.

(Lika lydande med motion nr 551 i Första kammaren)

Rätten och möjligheten att skapa nya företag har spelat en avgörande roll för den starka dynamiken i näringslivet i vårt liksom i andra västerländska industriländer. Uppfinningar och nya tillverkningar har på den vägen i en oavbruten ström banat sig väg. Det är ingalunda endast industrien, som är indragen i detta skeende. Även jordbrukets rationalisering är beroende av personliga insatser och har i hög grad burits upp av familjejordbrukets vitalitet. Handeln erbjuder ständigt nya exempel på framgångsrika insatser grundade på personliga förutsättningar och start med begränsade ekonomiska resurser. Inom industrien är det påfallande hur många av våra nuvarande storföretag som startat i liten skala och genom självfinansiering vuxit sig stora utan att någon människa kunde ana vad som komma skulle.

Många betvivlar att de mindre företagen har någon plats i framtidens samhälle. Sant är att många tillverkningar numera av ekonomiska skäl måste drivas i stor skala och att även distributionstekniken gynnar de stora enheterna. Men man får ej härav draga den felaktiga slutsatsen att i alla sammanhang endast storföretagen i längden kan hävda sig. *Ett ekonomiskt system där spontan nybildning av företag ej längre sker och där all utveckling består i sammanslagningar av existerande företag till allt större enheter måste med tiden bli alltför statiskt och medföra alltför låg expansionstakt. Därigenom öppnas vägen för direkt eller indirekt socialisering.*

För att undvika detta är det av synnerligen stor betydelse att människor med nyskapande fantasi och goda egenskaper som företagsledare har möjlighet att genom initiativ och risktagande bygga upp egenföretag från grunden. Sådana företag ger, i de fall då de visar sig ha bestående livskraft och utvecklingsmöjligheter, vårt näringsliv ett omistligt dynamiskt tillskott. Betydelsefullt är att på denna väg både de människor, de tillverkningsmetoder och de produkter som mest effektivt kan föra utvecklingen vidare tillåtes att i fri konkurrens göra sig gällande. Att endast med andra mera välreglerade metoder exempelvis inom storföretagens eller samhällsföretagens ram åstadkomma ett liknande urval är vanskligt.

I själva begreppet »näringslivets frihet» ligger betydligt mera inlagt än

krav på att företagen skall äga rätt att lösa sina uppgifter utan inblandning från statens sida, d. v. s. utan detaljregleringar och tillståndsvång. Ytterst är det frågan om skapande människors frihet att söka sig fram på nya vägar. Det är inte möjligt att på förhand veta vilka nya produkter eller arbetsmetoder som i framtiden kommer att få särskild betydelse och ännu mindre är det möjligt att förutse vilka människor som är bäst skickade att ge utvecklingen nya impulser genom uppfinningar, företaggaranda, administrativ skicklighet eller ovanlig affärsbegåvning. Den ekonomiska friheten, särskilt sådan denna manifesterar sig i startande och vidareutveckling av livskraftiga företag, är en metod att på *dessa* områden ge människoandens spontana skaparkraft vidaste möjliga spelrum. De historiska erfarenheterna lär att hitintills ingen annan metod givit bättre resultat. Självfallet spelar dock den ram som bestämmes av den ekonomiska politiken och samhällsekonomiens institutionella utformning en avgörande roll även för den fria ekonomiens funktionsduglighet. Vad det gäller är att på ett sådant sätt vårda marknadshushållningens mekanismer att inte bara prisbildningen utan även företagandet och kapitalrörelserna kan tillerkännas full frihet.

Vad menas med mindre företag?

Det är inte möjligt att dra någon skarp gräns mellan små, medelstora och stora företag. Dessa begrepp är relativa och deras innebörd förändras med tiden. Detta hindrar dock inte att de avspeglar påtagliga realiteter.

Utgångspunkterna för en företagsklassificering kan i och för sig variera mellan omsättningens storlek, antalet anställda, det egna kapitalets omfattning etc. Tydligen växlar begreppets omfattning även från bransch till bransch. Ett industriföretag med 20 anställda betecknas oftast som litet, men ett jordbruk eller en livsmedelsbutik med lika många är på grund av omsättningens storlek ett relativt stort företag. *En viss ändamålsenlig anpassning av den officiella statistiken skulle avsevärt underlätta överblicken och göra det möjligt att bättre följa och bedöma pågående strukturförändringar.*

Begreppet »egenföretagare» är till sin innebörd något klarare. Härmed avses en person, som själv tillsammans med sin familj eller ett fåtal andra äger sin rörelse eller en större del av den. Naturligt är även att tänka på hur det egna kapitalet i företaget anskaffas. Sker detta inom en ringa krets av kompanjoner, som sedan löpande har att sörja för företagets fortbestånd, så befinner vi oss i den företagarmiljö varom denna motion huvudsakligen handlar. Ett mycket stort antal företag inom industri, hantverk, jordbruk, handel, transportväsen, byggenskap, servicenäringar, arkitekt- och konsulterande verksamheter o. s. v. tillhör denna viktiga sektor av vårt näringsliv.

Ibland är det emellertid lämpligt att låta uppmärksamheten mera riktas mot antalet anställda eller storleken av det i företaget arbetande kapitalet än mot själva ägarförhållandet. I några statliga utredningar i Sverige har man godtyckligt velat till småföretagen hänföra de företag som sysselsätter under 50 anställda. I praktiken spelar svårigheterna att klart avgränsa olika kategorier av företag från varandra sällan någon större roll.

De anställdas ställning i mindre företag.

För anställda med olika uppgifter och ansvarsområden är det av betydelse att ett fritt val kan erbjudas dem mellan företag av skiftande struktur. Storföretagen har för både arbetare och tjänstemän sina fördelar, de mindre och medelstora ofta under direkt ägaransvar skötta företagen sina. Över huvud taget måste de mänskliga relationerna inom arbetslivet tillmätas allt större vikt. De mera personliga relationer som lättare utvecklar sig i mindre och medelstora företag gör dessa särskilt väl ägnade som experimentalfält för nya idéer. Avståndet mellan företagsledaren och de anställda är kort. Därigenom är det lättare att skapa en anda av levande gemenskap. I regel fungerar beslutsmekanismen inom företag så att betydelsefulla beslut föregås av omsorgsfulla överväganden, där olika intressen bör göra sig gällande. Inte minst från dessa utgångspunkter är företagsdemokratien av värde både för relationerna inom företaget och för dess expansion.

I mindre företag är det stundom möjligt att genom överenskommelser om andel i vinst eller aktieteckning med prioritet för de anställda ytterligare stärka bandet mellan de anställda och företagen. Det bör dock erkännas att olika vinstandelssystem för att nå framgång fordrar ganska speciella personliga förutsättningar hos både företagsledningen och dem som företräder de anställdas intressen. Detta hindrar inte att de bör prövas och att erfarenheterna även kan bli av värde för en del medelstora företag. De olika vägar som finns för att underlätta för de anställda att förvärva aktier i de företag där de arbetar ligger även väl till för mindre och medelstora företag. Här anmäler sig inte några större betänkligheter under förutsättning att de anställda fördelar sitt sparande på olika sparformer, och man har rätt att räkna med att lyckade initiativ inom några företag snabbt kan vinna efterföljd. Från ett egenföretags sida kan det emellertid i vissa lägen vara mindre lyckat med ett flertal minoritetsdelägare, t. ex. i samband med generationsväxlingar. Ett alternativ till aktieförvärv är att *inom företaget inrättas någon form av räntebärande spar-konto vars innesittande medel kan indexregleras*. Det är sålunda vår åsikt att man närmare bör *utreda lämpliga system för både andel i vinst och de anställdas delägarskap*. *Möjligheterna att genom vissa bolags- och skatterättsliga åtgärder underlätta sådana arrangemang bör även prövas.*

Några företagsekonomiska och samhällsekonomiska aspekter

En avgörande fråga är de mindre företagens lönsamhet. Inte sällan hör man det onyanserade omdömet att stora företag alltid är effektivare än små. Alla vet att den moderna tekniken inom vissa branscher kräver stora företagsenheter, och det är även otvetydigt att tendensen fortfarande är sådan att allt flera typer av företag drages in i denna rörelse. Aktuellt exempel är handel och jordbruk. Det är här svårt att förutse hur den optimala företagsstrukturen kommer att vara beskaffad om några årtionden.

Den naturliga utvecklingen mot allt större enheter understryker endast betydelsen av att inte skapa onödiga och konstlade svårigheter för den mycket stora sektor av mindre företag bl. a. inom de expanderande service-näringarna men även på många andra områden som med säkerhet kommer att försvara sin existens under överskådlig framtid, inte minst som konkurrensfaktor.

Om de flesta mindre företag är det riktigt att säga att deras storlek endast långsamt förändras. Förklaringen kan vara av flera slag. Konkurrensförhållanden föranleder måhända att lönsamheten är tämligen pressad, och de människor som äger och sköter dessa företag är tvingade till stark sparsamhet och har begränsade vinstmöjligheter. En annan förklaring kan vara att många företag föredrar att förbli små, när de nått en gräns i sin utveckling där dess disponibla resurser utnyttjas optimalt. Detta bör tolkas så att de produkter eller de tjänster som tillhandahålles i själva verket utbjudes till priser som är mycket förmånliga för konsumenterna. Det är med andra ord helt i sin ordning att en hög lönsamhet övervägande förekommer i starkt expansiva branscher där det gäller att tillgodose en snabbt växande efterfrågan. Samhällsekonomiskt är det inte berättigat att nedvärdera de delar av näringslivet som har att tillfredsställa en stabil eller endast långsamt växande efterfrågan.

Inlemmandet i en europeisk stormarknad innebär ökade möjligheter för små företag specialiserade på en tillverkning som kan säljas på den stora marknaden. Med andra ord — stormarknaden ökar småföretagens möjligheter att utveckla sig till högeffektiva och räntabla enheter. En specialitet eller en uppfinning av något slag som på en nationell marknad av t. ex. svensk eller nordisk storlek aldrig kan göra sig särskilt gällande får helt nya möjligheter. Men samtidigt blir konkurrensen hårdare även för de företag som huvudsakligen är inriktade på sin »hemmamarknad». Vi kan säga att EFTA nu är på väg att bli vår nya hemmamarknad och redan detta innebär ganska betydande anpassnings- och omställningssvårigheter för en stor sektor av näringslivet omfattande alla typer av företag från stålverk till hantverk.

Även de mindre företagen måste för att kunna hävda sig följa den tekniska utvecklingen mot specialisering och långa serier. Man bör hålla i minnet att rationaliseringsprocessen även inom denna del av företagsam-

heten redan tidigare har fortskridit i ganska god takt, men utbytet av relativt billiga verktyg mot dyrbara maskiner kommer emellertid att kräva en större insats av kapital än hittills räknat per arbetare. Finansieringsproblemen för de mindre företagen, liksom för många andra typer av företag, ökar härigenom i betydelse. Kapitalförsörjningen både genom kredit och genom eget kapital behöver utbyggas och effektiviseras. Vi återkommer senare mera utförligt till dessa för den mindre företagsamheten livsviktiga frågor.

Ovan antydda utvecklingstendenser och förändrade grundförutsättningar för vårt näringsliv påverkar självfallet den ständigt pågående struktur- och branschrationaliseringen. En viss uppfattning om vad detta kan tänkas innebära förmedlas av följande uppgifter och synpunkter.

Av den svenska verkstadsindustriens över 4 800 arbetsställen sysselsätter inte mindre än 91,2 % högst 100 arbetare och 63,5 % högst 20 arbetare. Detta var läget år 1960. Två jämförelser är av särskilt intresse. Hur såg det ut år 1950 i vårt land och hur ter sig förhållandena i USA som sedan många årtionden är en typisk »stormarknad»?

En undersökning utförd av statistiska centralbyrån visar att år 1950 hade 92,4 % av våra verkstadsföretag högst 100 anställda och 72,7 % högst 25 arbetare. Slutsats: andelen »mindre» verkstadsföretag har inte påtagligt minskat under 1950-talet. Möjligen har en obetydlig förskjutning ägt rum från den allra minsta gruppen.

Av USA:s företagsamhet räknar man med att 97 % kan klassificeras som »small business». Dessa företag försörjer 75 miljoner amerikaner samt sysselsätter 40 % av den amerikanska arbetskraften. Ser man på antalet anställda har angivits att 94 % av företagen sysselsätter mindre än 20 anställda — mer än 97 % sysselsätter högst 50 personer. Dessa uppgifter ger klart belägg för följande två iakttagelser:

1. Den procentuella andelen av typiska småföretag är icke mindre i USA än i Sverige.
2. Den procentuella andelen av småföretag i USA har icke minskat under 1950-talet.

Den synnerligen betydelsefulla slutsats som kan dragas ur detta material, som här endast flyktigt kan refereras, är sålunda att förhållandena i en stormarknad och i ett industrialiserat samhälle där mekaniseringen på de flesta områden har drivits längre än i vårt land ingalunda är ogynnsamma för mindre industriföretag. Av intresse är givetvis att USA konsekvent har tillämpat marknadshushållningens principer. De mindre företagen försvarar sålunda sin ställning genom sin naturliga livskraft. Detta är ett argument för åsikten att en ekonomisk politik som på olika sätt försvårar den mindre företagsamhetens verksamhet är skadlig för samhällsekonomin som helhet.

Även förädlingsvärdet per anställd är av ungefär samma storleksordning

för större och mindre företag. En undersökning över 450 företag i Sverige utförd av statistiska centralbyrån visar att lönsamheten är ungefär lika stor inom olika grupper av företagsamhet. Däremot stiger investeringarna per anställd inom svensk verkstadsindustri med stigande företagsstorlek, vilket väl får anses vara naturligt med hänsyn till de grenar där verklig stordrift är den enda rationella möjligheten. Övergången till en stormarknad tycks sålunda ej behöva medföra någon förändring av arbetsställets genomsnittliga storlek. Visserligen framtvings inom vissa branscher en ganska omfattande strukturrationalisering genom sammanslagningar och nedläggning av vissa företag med sämre lönsamhet, men detta uppväges av att nya och ofta starkt specialiserade småföretag vuxit fram. Det gäller nu bl. a. att förbättra villkoren för sådan tillväxt.

Mellan mindre och stora företag finns även bestämda samband. Många exempel finns hur företag som startat i blygsam omfattning genom skicklig ledning vuxit sig stora. Väsentligt är att den sunda strukturrationaliseringen genom fusioner av olika slag — t. ex. mellan mindre företag eller egenföretag — inte försvåras genom utformningen av aktievinstbeskattningen.

Underleverantörssystemets betydelse för storföretagen bör nämnas i detta sammanhang. Inom svensk verkstadsindustri torde underleverantörerna svara för ca 25 % av produktionsvärdet. Som jämförelse kan nämnas att de mindre företagen har mycket stor betydelse även i USA som underleverantörer till de stora industrikoncernerna. Av General Motors 26 000 underleverantörer är 98 % »small business». Western Electric är beroende av 40 000 småföretag och Du Pont av 30 000 underleverantörer. I en större marknad kommer säkerligen de mindre företagen att få en icke oväsentlig betydelse såsom underleverantörer till såväl svenska som utländska företag. Men underleverantörsfunktionen får inte bli den dominerande funktionen för småföretagen.

I Frankrike och Holland har man gått så långt att man upprättat särskilda s. k. underleverantörsbörser omfattande mera än 100 företag vardera. Över huvud taget ökar f. n. betydelsen av samverkan mellan de mindre företagen för att möta de nya förhållandena i en stormarknad. Detta gäller produktval försäljning, forskning, finansiering etc.

Även för möjligheten att bedriva en aktiv och för hela samhällsutvecklingen gagnelig lokaliseringspolitik spelar den mindre företagsamheten en stor roll. Nyföretagande sker ofta i form av ett litet företag. Nybildning av företag och en ständigt ökad differentiering av näringslivet ingår för övrigt som naturliga element i det ekonomiska system som marknadshushållningen representerar. Denna dynamik påverkar på ett avgörande sätt förutsättningarna för lokaliseringspolitik, stadsplaneringen, kommunikationsväsendet, kort sagt hela samhällets utformning. Uppfinningar, nya tillverkningsmetoder, kommunikationsmedel, transportsätt och distributionsformer

har givit företagandet en ny rörlighet. Vi är övertygade om att dessa tendenser kommer att bibehållas och att de nödvändiggör en mera aktiv lokaliseringspolitik än hittills. En naturlig målsättning är härvid att gynna en snabbare tillväxt av medelstora tätorter till förmån för en lugnare utveckling i de utpräglade storstadsområdena.

»Lokaliseringspolitik» underlättas sålunda väsentligt av ett livligt nyföretagande, ty det är just de nya företagens lokalisering som på ett naturligt sätt låter sig påverkas. Statsmakternas insatser måste på olika områden här vara samstämda med den allmänna näringspolitiken. För den stora grupp av mindre företag som drivs i form av enskild firma betyder den fysiska inkomst- och förmögenhetsbeskattningens utformning, införande av friare avskrivningsregler, möjlighet till skattefria avsättningar samt resultatutjämning mellan olika beskattningsår mycket mera än tillfälliga stödåtgärder, när det gäller att bygga upp det egna företaget. Avgörande för lokaliseringspolitiken är att tusentals personer årligen är villiga att taga de risker som alltid är förenade med ställningen som egen ansvarstagande företagare.

Den allmänna ekonomiska politiken och småföretagen

För den mindre företagsamheten finns det all anledning att ställa sig solidarisk med kraven på en ändamålsenlig ekonomisk politik, ty vad som är gynnsamt för näringslivet i stort är i längden även gynnsamt för småföretagen, medan däremot ekonomiska kristillstånd snarare drabbar de mindre företagen hårdare än de större. Bland annat har därför den permanenta lågräntepolitiken övergivits, ty erfarenheten under efterkrigstiden visar att en konstlad lågräntenivå leder till inflation, vilken i sin tur resulterar i försämrad konkurrenskraft och lönsamhet.

Det förhållandet att den allmänna ekonomiska politiken liksom t. ex. beskattningspolitiken, kreditgivningen och lokaliseringen i princip bör ställa sig neutral till avvägningen mellan olika företagstyper, d. v. s. överlämna denna till de marknadsmässiga krafterna, får inte tas som motiv för fullständig passivitet. Om riktpunkten är att nya företag och mindre företag skall försvara sin ställning genom effektivitet och räntabilitet, så bör inte andra faktorer än de i egentlig mening ekonomiska tillåtas att hämma nyföretagandet. Detta är så mycket viktigare som tillkomsten av nya företag sett i ett längre tidsperspektiv är av grundläggande betydelse för det ekonomiska livets vitalitet och anpassningsförmåga.

De särskilda svårigheter som möter de mindre företagen sammanhänger i stort sett med det moderna samhällets alltmera invecklade struktur. Alla de rent praktiska problem som uppstår i samband med personalpolitiken, källskatten, olika sociala arrangemang där företaget enligt lag har att medverka, såsom ATP, sjukförsäkringen etc., semesterlagstiftningen, arbetsti-

dens reglering, kollektivavtalen etc., bildar tillsammans ett komplex som ofta växer en mindre företagare, utan tillgång på specialister på dessa frågor, över huvudet.

Men allt detta har inte direkt att göra med den produktiva verksamhet som företagen bedriver. Därför är det skäl att noga undersöka vad som kan göras för att de mindre företagen lättare skall kunna klara de sidoordnade delar av sin aktivitet som det rimligen kan fordras att företagen ombesörjer. För många företag kan det vara värdefullt att administrera data och bokföringsuppgifter hos särskilda bokföringsföretag eller regionala intressekontor, som ombesörjer en rad av dessa bokföringstekniska och allmänt administrativa uppgifter.

Behovet av förbättrad företag utbildning

Nybildning av företag sker i de flesta fall i den formen att personer med intresse att driva en egen rörelse startar ett företag. Rekryteringen av företagare sker bland många kategorier av människor med den mest skiftande grad av utbildning. Inte sällan är det yrkesskickliga arbetare eller verkmästare, vilka vid lägre tekniska skolor, genom lärlingsutbildning eller annan praktisk verksamhet har skaffat sig yrkestekniska kunskaper, som prövar sin lycka som företagare. I utbildningen har i dessa liksom många andra fall däremot i regel inte ingått någon skolning i ämnen som gäller elementär företagsekonomi, redovisnings- och bokslutsteknik, uppläggning av kalkylsystem och andra specialiteter av betydelse för en framgångsrik företagsledning. I allmänhet vet dessa nyblivna företagare inte heller mycket om de frågor som rör avsättning och marknadsföring av olika produkter.

Denna brist på ekonomisk skolning leder ofta till att företag med i och för sig goda livsbetingelser inte drivs lönsamt och efter några år självdör. Ibland håller sig företaget flytande genom att ägaren inte erhåller rimlig ersättning för sina arbetsinsatser under en onormalt lång arbetsdag. Å andra sidan finns många exempel på hur nyetablerade företag trots ägarens otillräckliga teoretiska kunskaper snabbt har blivit välskötta, vinstgivande och följaktligen utvecklingsdugliga. Ofta har då ägaren vid sidan av sitt ordinarie arbete genom självstudier eller speciella kurser kompletterat sina kunskaper i ekonomi och företagsledning eller fått sakkunnig hjälp på ett eller annat sätt.

En central ställning när det gäller utbildning av företagare inom sektorn hantverk och mindre industri intar statens institut för hantverk och industri. Institutets kursverksamhet omfattar numera betydligt över 10 000 kursdeltagare per år. Kurserna är visserligen inriktade både på fortbildning och nya ämnesområden, bl. a. kalkylation och lönsamhetsberäkningar, men ger dock tills vidare ej en tillräcklig utbildning i företagsledning för här närmast ifrågakommande företagstyper.

För att erhålla olika möjligheter att skapa vägar till en fylligare företagsledarutbildning är det önskvärt *dels att hantverksinstitutets kursverksamhet ytterligare avsevärt utvidgas, dels att näringslivets olika organisationer i ökad grad engagerar sig i både SHI:s och egen utbildningsverksamhet. Ett visst statligt stöd till sådan utbildningsverksamhet inom näringslivets organisationer kan motiveras på ungefär samma sätt som när det gäller yrkesutbildningen.*

Enligt vår mening bör staten ge ett omfattande och verksamt stöd till utbildningen av företagare genom en kraftig förstärkning av anslagen till statens institut för hantverk och industri. En väsentligt utökad kurskapacitet hos institutet skulle göra det möjligt för detta dels att vidga sin centrala kursverksamhet och inrikta den på nya ämnesområden, dels att anordna kortare fortbildningskurser runt om i landet. Den senare kursformen skulle underlätta deltagandet för företagare vilka annars har svårt att under längre tid vara borta från sitt företag.

Egenföretagarna är på visst sätt diskriminerade när det gäller möjligheten att delta i kursverksamhet och annan utbildning, varigenom de kan utveckla sig som företagare. Enligt gällande skatteregler äger nämligen en företagare, som driver egen rörelse, inte rätt att göra avdrag för kostnader sammanhängande med sådan utbildning. Avdragsrätt föreligger ej när det gäller att inhämta nya kunskaper i exempelvis bokföring och redovisningsteknik, arbetsledning, administration m. m. En företagare som driver sitt företag i aktiebolagsform har däremot avdragsrätt för sådana kurser i egenkap av anställd tjänsteman i bolaget.

Enligt vår mening finns det inga motiv för att på detta sätt hindra småföretagarens utbildning. Eftersom det både från samhällets och näringslivets synpunkt är önskvärt att de mindre företagen sköts så rationellt som möjligt och att företagarna är väl orienterade om alla de bestämmelser och föreskrifter som reglerar företagets verksamhet, *bör det ligga i det allmännas intresse att behandla företagarnas egna utbildningskostnader med samma generositet som för andra inom företagen verksamma grupper.*

Vi anser sammanfattningsvis att det allmänna för att främja nyföretagsamhet och stärka den redan befintliga mindre företagsamheten bör väsentligt vidga sina insatser för utbildning av blivande och redan etablerade företagare. Nya utbildningsvägar bör även prövas i samarbete med näringslivets organisationer för att nå de vuxna elever med omfattande praktisk erfarenhet som det här är fråga om. För att snabbt nå effektiva resultat är det önskvärt att både existerande och nya institutioner ges tillräckliga ekonomiska resurser för att på ett okonventionellt sätt starta en omfattande grundutbildning samt bedriva fortsättningskurser för småföretagarna. *Även i de rena yrkes- och verkstadsskolorna runt om i vårt land kan det vara lämpligt att inlägga vissa frivilliga kurser i företagsekonomi.*

Utomlands finns på olika håll renodlade *företagarhögskolor*, som saknar motsvarighet i vårt land. Tillkomsten av en motsvarighet hos oss skulle sannolikt indirekt kunna bidra till att höja standarden i yrkes- och företagarutbildning och borde därför kunna övervägas.

Det är vidare önskvärt att i läroböcker, undervisning i ekonomiska ämnen på olika nivåer, bl. a. vid handelshögskolorna, praktiska tillämpningsövningar o. d. även beaktas problem och användes exempel som har tillämpning för de mindre företagen.

Tillgodogörande av den tillämpade forskningen

Det ankommer på statsmakterna att sörja för grundforskningen inom de områden som är av central betydelse för teknik och företagande. Vederhäftiga internationella undersökningar visar att den långsiktiga framstegstakten i ett land till stor del beror av den tekniskt vetenskapliga forskningens omfattning och organisation. För de mindre företagen är det av betydelse att det allmänna svarar för grundforskningen och även för en del av den målriktade forskningen. Ty endast härigenom kan garantier skapas för att denna forsknings resultat någorlunda snabbt kommer också mindre företag till del.

I fråga om målforskningen är det naturligt att det redan etablerade samarbetet mellan stat och branschföreningar bibehålles och vidareutvecklas, dvs. att de gemensamt finansierar den forskning som man inom branschen bedömer som särskilt angelägen. En grundläggande svårighet är emellertid att de branschföreningar som svarar för de ekonomiska bidragen långt ifrån alltid täcker alla eller ens huvuddelen av företagen. Detta är betänkligt för alla parter och fördröjer utan tvekan den tekniska utvecklingen av vissa branscher. Det betyder även oproportionerligt stora uppoffringar för vissa av företagen.

Problemet är av både finansieringsteknisk och kommunikationsteknisk art. I något fall, t. ex. inom byggnadsindustrin, har frågan lösts så att riksdagen beslutat om en obligatorisk avgift som uttages för forskningen. Detta tillvägagångssätt är emellertid ingalunda invändningsfritt.

Endast om de mindre företagen i en eller annan form själva lämnar bidrag till forskningen inom sin bransch torde man kunna räkna med att grundförutsättningar kan skapas för en snabbare och effektivare förmedling av nya rön till den oftast mycket stora och något svårtillgängliga kretsen av mindre företag. Även för denna så viktiga information bör enligt vår mening det allmänna lämna sin medverkan. Det räcker härvid inte med cirkulär och dylikt, utan det fordras även *omfattande lokal informations- och kursverksamhet, rådgivning osv.* Formerna för allt detta måste självfallet närmare utredas. Tydligt sammanhänger dessa frågor även här med småföretagarnas utbildning och företagareföreningarnas verksamhet.

De mindre företagens finansieringsproblem

Finansieringen av företagsamhet, vare sig det gäller större eller mindre företag, sker nästan alltid genom en kombination av kredit och självfinansiering. Det egna kapitalet skänker kreditgivarna vissa garantier för fordringarnas säkerhet. Är relationen mellan det egna och det främmande kapitalet ogynnsam, så måste banker och andra kreditinstitut visa stor försiktighet när det gäller ytterligare ökad kreditgivning. Härav följer att det för mindre och särskilt då växande företag är av största betydelse att bygga upp ett tillräckligt stort eget kapital. Stora skulder innebär dessutom en försvagning av ägarens ställning.

I ett växande företag uppstår med nödvändighet alltid behov av ökad kapitalinsats. Den nästan överallt fortskridande rationaliserings- och mekaniseringsprocessen verkar i samma riktning. Detta kapitalbehov kan antingen tillgodoses genom »nedplöjning» av företagets vinster i rörelsen, dvs. självfinansiering, eller genom kapitaltillskott utifrån, dvs. »extern» finansiering. Betydelsefullt är att självfinansiering och extern finansiering framstår som ungefär likvärdiga finansieringsmetoder så att den ena varken gynnas eller missgynnas på den andras bekostnad genom olämpligt utformad skattelagstiftning eller på annat sätt. Självfinansieringen kan betraktas som en form av företagssparande, och särskilt för mindre företag är det av stor betydelse att denna möjlighet till konsolidering och vidareutveckling inte försvåras. För att stärka konsolideringsmöjligheterna och minska kreditbehovet för mindre företag bör man införa *mera generösa avskrivningsregler både i fråga om fastighet och maskiner*.

Möjligheter att *avsätta vinstmedel skattefritt till en självfinansieringsfond* eller liknande underlättar direkt en ökning av företagets eget kapital. Fördelen med en sådan fond är att den kan läggas upp oberoende av företagets avskrivningsbara tillgångar.

Nödvändigt för framför allt familjeföretagen är att förutsättningarna för deras fortbestånd och drift inte äventyras genom *förmögenhets- och arvsbeskattningens utformning*. Som exempel på lämpliga åtgärder i detta hänseende kan nämnas undantag av viss för driften särskilt betydelsefull egendom vid värdering och skattekredit med utökade möjligheter till avbetalning av arvsskatt.

Det egna kapitalet i ett aktiebolag har emellertid först och främst formen av aktiekapital, som erhålles genom tillskott utifrån. Betydelsen av denna form av finansiering växer i alla typer av företag, om möjligheterna till självfinansiering genom vinstavsättning begränsas. För de mindre företagen är det särskilt nödvändigt att underlätta anskaffningen av eget kapital genom tillskott utifrån. För dessa företag står nämligen möjligheten av börsintroduktion inte öppen. Andra utvägar måste därför prövas. En möjlighet är olika typer av emissionsbolag, vilka antingen bildas och förvaltas av ordinarie kreditinstitut eller står fria gentemot dessa. (Ett gott

exempel på den sistnämnda formen är Coronaverken, ett emissionsbolag bildat av fyra var för sig rätt små företag. Även bankernas investmentbolag kan inom vissa gränser fullgöra motsvarande funktion.) Även regionala holdingbolag bör kunna bidra till en effektiv finansiering av mindre företag. Den goda lokala kontakten underlättar här samarbete och information.

För att underlätta småföretagens externa finansiering måste över huvud taget sådana förhållanden undanröjas som verkar diskriminerande för aktiebolagens möjlighet till sådan finansiering. Hit bör räknas de höga emissionskostnaderna för nyteckning av aktier. Dessa kostnader är nämligen icke avdragsgilla. Vidare innebär *dubbelbeskattningen av aktiebolagens vinster* en direkt reduktion av räntabiliteten hos ett eventuellt nytillskott av riskbärande kapital.

En annan form för anskaffande av riskvilligt kapital utifrån utgör s. k. participating debentures. Dessa kan närmast beskrivas som förlagsbevis på vilka räntan ställts i relation till utdelningen på bolagets aktier. I utlandet finns även möjlighet till konvertering av debentures till aktier. Debentures har möjligen en dålig klang på grund av den roll dessa kom att spela i Kreugerkraschen. Den nya aktiebolagslagen har emellertid medgivit en helt annan och effektivare inblick i företagen, vilket bidrar till att väsentligt minska de eventuella risker som förr kunde anses vara förknippade med debentures.

I fråga om krediterna skiljer man regelmässigt på anläggningskrediter, vilka är långfristiga, samt rörelsekrediter, vilka är av mera kortfristig natur. På rörelsekrediternas område är experimentverksamheten i full gång. Som exempel härpå kan nämnas »factoring», dvs. överlåtelse av fakturafordringar till kreditinstitut.

Småföretagen håller ofta inte isär de problem som är förknippade med rörelse- resp. anläggningskredit. Genom införande av företagsintekning kan nya områden av näringslivet erbjuda säkerheter för kredit i en utsträckning som tidigare icke var möjlig. Detta gäller i synnerhet handeln och servicenäringsarna.

F. n. fyller AB Industrikredit och AB Företagskredit en viktig funktion såsom förmedlare av de långfristiga anläggningskrediterna. Det är emellertid önskvärt att skapa ytterligare möjligheter för de mindre företagen att erhålla sådana krediter. Obligationsmarknaden är f. n. stängd för denna grupp. Alternativ till Industrikredit och Företagskredit bör finnas, inte minst därför att kreditsökande företag som vänt sig till dessa institut utan att godkännas som låntagare rent principiellt bör ha tillfälle att pröva sina möjligheter hos konkurrerande institutioner. Alternativt bör affärsbankerna ges utökade möjligheter till långfristig kreditgivning genom att ges *ökade möjligheter till upplåning från AP-fonderna*, vilket affärsbankerna f. n. inte har. Bankernas nuvarande ordinarie upplåning är otillräcklig bas för beviljande av långa krediter.

Genom *ändringar i banklagen* har vissa av dess oformligheter undanröjts. Fortfarande föreligger dock önskemål om flera ändringar. Sålunda vore värdefullt om bankerna formellt hade möjlighet att i större utsträckning än för närvarande lägga utvecklingsmässiga synpunkter på kredittagarna. Ofta kan den reella kreditrisken vara mindre vid kreditgivning till expansiva och lönsamma företag med goda framtidsutsikter men med bristfälliga formella säkerheter än vid kreditgivning till stagnerande företag med liten räntabilitet, som i och för sig kan erbjuda botteninteckningar i kanske svårsålda fastigheter. *En mera nyanserad kreditriskbedömning borde därför eftersträvas.*

I detta sammanhang bör påpekas det intresse som sparbankerna torde ha att hjälpa företag inom sitt verksamhetsområde med krediter, ett intresse som hittills inte synes fullt utnyttjas av företagen. De angivna ändringarna i banklagen innebär även en utökad rätt för sparbankerna att lämna kredit på checkräkning. Även i andra avseenden bör åtgärder vidtagas för att åstadkomma en *utökad kreditgivning från sparbankernas sida till företagen*. Slutligen bör *försäkringsbolagen få vidgad rätt till företagsutlåning*.

För mindre företag nya lämpliga företagsformer

Olika företagsformer, såsom aktiebolag, kommanditbolag, handelsbolag, enkelt bolag och enskild firma, skiljer sig från varandra bl. a. genom inregistrering, delägarnas ansvar, årsredovisningens uppläggning, vinstfördelning och beskattning. Den stora skiljelinjen går mellan aktiebolagen å ena sidan och de övriga företagsformerna å den andra. Aktiebolagslagen ger ingående regler för många frågor rörande organisation och redovisning. För övriga företagsformer är lagreglerna tämligen summariska och måste i stor utsträckning kompletteras med avtal mellan delägarna.

Aktiebolagsformen innebär en del fördelar för både företaget och dess ägare men medför samtidigt avsevärda komplikationer. Trots detta har på senare år en ökad tendens förmärkts att ombilda även mindre företag till aktiebolag. Det torde i själva verket vara önskvärt att övergång till en ny fastare företagsform underlättas för de företagare som så önskar. Bland de fördelar med aktiebolagsformen som härvid bör tillvaratagas kan i första hand nämnas en klar avgränsning av det ekonomiska ansvaret för företagets åtaganden och förbindelser i förhållande till ägaren samt att även det kapital som arbetar i företaget är avskilt från ägarnas privata tillgångar och skulder. Men för att nå dessa och liknande syften kan det ifrågasättas om nuvarande komplicerade och rigorösa lagbestämmelser verkligen är erforderliga.

Vi anser därför att vid sidan av aktiebolagsformen en ny bolagsform bör skapas, som är enklare än vad som nu gäller för aktiebolagen men fastare än för ett handelsbolag eller en enskild firma. Till en del motiveras aktie-

bolagslagens regler av att kravet på insyn och en fast företagsorganisation växer från borgenärernas liksom från delägarnas sida, när endast företags eget kapital svarar för ingångna förpliktelser. I rimlig utsträckning bör dessa krav tillgodoses även av en ny bolagsform, som i första hand bör vara avsedd att tillämpas av företag med relativt litet aktiekapital och ett inte alltför stort antal delägare.

Rätten till fri konkurrens

De allmänna konkurrensförutsättningarna skall vara lika för alla företag, vare sig de drivs i enskild eller offentlig-rättslig regi. Uppfylls inte detta krav, saknas garantier för att kapital och arbetskraft utnyttjas på mest rationella sätt.

Särskilt stora är riskerna för diskriminering inom de grenar av näringslivet där det allmänna ingriper med långtgående regleringar, såsom inom bostadspolitiken, eller där offentlig-rättslig person är ägare till naturtillgångar, som kan distribueras och/eller förädlas både av enskilda och av offentliga företag.

Som ett exempel på det senare må här nämnas de skillnader i marknadsföring, prispolitik m. m. som gäller vid domänverkets försäljningar till enskilda träindustrier respektive till AB Statens skogsindustrier. Denna politik, på sina håll i förening med starka utbudsminskningar, missgynnar de enskilda företagen och drabbar särskilt hårt dem som saknar egen råvara. I sådana fall är det i en konkurrensökonomi ett oeffektivt krav att statsmakterna föreskriver att identiskt samma affärspolitik upprätthålles för alla avnämare, oavsett om dessa är enskilda eller offentliga.

Att upprätta nya statsägda företag genom utnyttjande av AP-medel kan på åtminstone två olika vägar försätta de mindre företagen i en försämrad konkurrensställning; dels blir möjligheten att skapa lämpligare återläneformer för av dem inlevererade ATP-avgifter ytterligare beskuren, dels torde tillkomsten av nya statsägda industrier minska avsättningsmarknaden för redan bestående företag.

*Det är ett starkt behov av att utröna vilka former av konkurrensbegrän-
ning som redan nu föreligger till följd av statliga företags uppträdande
och på grund av den allmänna ekonomiska politik statsmakterna driver.
En på vetenskaplig grund vilande juridisk och ekonomisk undersökning
härav bör utan dröjsmål genomföras.*

Med stöd av det ovan anförda hemställes,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om en allsidig och förutsättningslös utredning rörande förutsättningarna för utvecklingen i vårt land av små och medelstora företag innebärande bl. a.

- a) förbättrade utbildningsmöjligheter för företagare;
- b) underlättande av kreditförsörjningen för egenföretagen;

c) undersökning av vilka former av konkurrensbegrän-
ning som föreligger till följd av statliga företags uppträ-
dande och på grund av den allmänna ekonomiska politik
som statsmakten bedriver.

Stockholm den 26 januari 1966

Hans Nordgren

B.-O. Thylén

Tage Magnusson

Gunnar Oskarson

Per Petersson

Carl Eric Hedin

Carl-Wilh. Lothigius